

Henning Bjurstrøm
2. nestleder i FFO

SLIK VI SER DET!

FFOs vurdering av utvalgets forslag

FFO har sett frem til denne anledningen hvor vi, sammen med andre viktige aktører på området, får muligheten til å diskutere forslagene i utredningen om et helhetlig hjelpemiddeltilbud.

Utredningen kom den 4. mai og vi var spendte på resultatet, selv om FFO gjennom deltakelsen i referansegruppen hadde fått noen signaler eller antydninger underveis om i hvilken retning det bar. I referansegruppen hadde vi som representanter for brukerne av hjelpemiddelsystemene gitt klar beskjed om ikke å kjøre videre på den veien de hadde startet på. **Vi gav rødt lys!** Ikke kjør videre på denne veien, sa vi til utvalget! Men det gjorde de! De kjørte videre. Slik blir det bråk av. Når man kjører på rødt lys, og til og med er klar over det, lar ikke reaksjonene vente på seg.

Men hvorfor var og er reaksjonene så sterke? Jo når man foreslår at kommunene skal overta ansvaret for basishjelpemidler i dagliglivet, når man foreslår at vedtaks- og finansieringsansvaret for ortopediske hjelpemidler og høreapparater overføres til spesialisthelsetjenesten, da utfordrer man viktige prinsipper på hjelpemiddelområdet og man undergraver den individuelle retten til hjelpemidler i Folketryktdloven.

Hovedkritikken vår er at Hjelpemiddelutvalget ikke har tatt utgangspunkt i å bedre brukerens situasjon. Utredningen legger hovedvekten på å spare penger ved å overføre hjelpemiddelområdet fra rammefinansiering til sektorbudsjetter. Dette vil gjøre livet svært mye vanskeligere for den enkelte hjelpemiddelbrukeren.

Jeg vil i dette foredraget gå litt nærmere inn på hva de etablerte prinsippene for hjelpemiddelpolitikken i Norge er, hvorfor de er så viktige, og deretter se på noen av forslagene i utredningen i lys av nettopp dette.

Retten til hjelpemiddel – forankringen

La meg aller først slå fast: FFO mener at de overordnede prinsipper for norsk politikk på hjelpemiddelområdet må ligge fast. Dette innebærer at alle skal ha tilgang til riktig hjelpemidler uavhengig av egen økonomi eller hvor de bor. Den individuelle retten til hjelpemidler, som er forankret i Folketrygdloven, er vår eneste garanti for å kunne kreve rett hjelpemiddel til rett tid. Dette prinsippet må stå fast.

Så er det en forutsetning at formidlingstjenesten er godt faglig forankret, jobber effektivt og at brukervedvirkning skal være en sentral premisse for å sikre god formidling.

Folketrygdloven skiller seg fra andre lover på velferdsrettens område ved at den *ikke er en minimumslov*, men tar utgangspunkt i *opparbeidede rettigheter eller dekning av et behov*. Den er sterk og tydelig, og gir oss brukere individuelle rettigheter. Derfor er Folketrygdloven verdt og kjempe for. Et hvert forsøk på å undergrave denne, redusere eller begrense de individuelle rettighetene forankret i denne loven, er og vil bli oppfattet som en krigserklæring fra FFOs side.

Det er FFOs vurdering at Hjelpemiddelutvalgets utredning utfordrer tryggheten som ligger i dagens system. Et tankekors i så måte er at et søk i dokumentet på sentrale begreper som: helhetlig formidling, formidlingsløype, hjelpemiddeltilpasning, utvikling av formidlingsfaget, er begreper som ikke gir noen treff. Fraværet av disse sentrale begrepene i utredningen er i seg selv både overraskende og skuffende!

Dette er en utredning som har fokus på det organisatoriske, det tekniske og forvaltningen. FFO savner beskrivelser av konsekvensene for brukerne og at man i dette dokumentet ikke har tatt utgangspunkt i brukernes behov og hvordan de best kan møtes og dekkes. Disse forholdene gjør at FFO er grunnleggende kritisk til utredningen som helhet.

Mens man i hele hjelpemiddelformidlingens historie har tilstrebet og jobbet mot likhet og forutsigbarhet, legger Hjelpemiddelutvalgets utredning opp til en oppsplitting av dagens formidling av hjelpemidler. Dagens system har også sine problematiske sider, men det er et system vi ønsker å videreutvikle – ikke splitte opp. Dersom utvalgets forslag blir gjeldende politikk, vil det innebære at brukerne må forholde seg til mange forskjellige aktører. Dette jo er helt på tvers av hovedtenkningen i alle utredninger de siste årene når det gjelder tjenester og tiltak for funksjonshemmede hvor helhet og sammenheng har vært målet.

I utgangspunktet mener FFO at man på mange områder må tenke nytt for å gjøre tjenester bedre, men denne utredningen mener vi er et tilbakeskritt. Mens samhandlingsreformen legger opp til samordning og bedre koordinering av tjenester for brukerne, legger Hjelpemiddelutvalget opp til en oppsplitting av funksjoner der brukerne må forholde seg til flere aktører og bruke enda mer tid på å finne ut av hvem som har ansvar for hva og hvor man må henvende seg.

Dersom sektoransvarsprinsippet legges til grunn for fremtidig hjelpemiddelpolitikk, må en bruker som har behov for flere typer hjelpemidler, henvende seg til flere instanser. Et eksempel: For å få basishjelpemidler, utstyr til pleie i hjemmet og treningshjelpemidler må bruker henvende seg til sin kommune. For å få avanserte hjelpemidler og en tilrettelagt arbeidsplass må NAV kontaktes. I tillegg kan brukeren risikere å måtte forholde seg til helseforetakene for å få behandlingshjelpemidler, høreapparater og ortopediske hjelpemidler. Brukeren vil bli prisgitt mange innstanser med forskjellige rutiner, begrensede budsjetter og ressurser for å få sitt behov dekket. Resultatet er mer oppsplitting og fragmentering, som er det motsatte av det vi brukere ønsker oss! Der vi på andre samfunnsområder ser ønske om forenkling, helhet og samordning, legger utredningen opp til en hjelpemiddelformidling mer stykkevis og delt!

Hjelpemiddelutvalget legger, etter FFOs mening, ikke til grunn målene for hjelpemiddelområdet, slik de er formulert i Stortingsmelding 40: Brukeren skal ha riktig løsning til rett tid, brukeren skal bli møtt av fagfolk med tilfredsstillende kompetanse, og få det samme tilbudet uavhengig av bosted. Kommunene skal ha hovedansvaret for, og være den viktigste koordinerende aktør i hjelpemiddelformidlingen. Kommunene skal få bistand fra hjelpemiddelsentralene på områder der de ikke selv har tilstrekkelig kompetanse.

Dette har vært gjeldende politikk gjennom mange år. Hovedproblemet er i stor grad manglende oppfølging fra kommunens side, manglende kompetanse i kommunene og manglende koordinering. FFO mener derfor at det er i den kommunale strukturen utfordringene ligger og i samhandlingen mellom kommunene og hjelpemiddelsentralene. Løsningen er i alle fall ikke å svekke brukernes individuelle rett til hjelpemidler, noe vi er redd blir konsekvensene av forslagene i utredningen.

Arbeids- og velferdsetaten har i dagens system det overordnede ansvaret for forvaltningen av de fleste hjelpemidler. Unntaket er behandlingshjelpemidler som ligger til helseforetakene. Kommunene har delvis finansieringsansvar for hjelpemidler for beboere i institusjoner, samt for personer med midlertidige hjelpemiddelbehov. Her er det noen gråsoner, som det er behov for å rydde opp i, men løsningen er ikke at alt flyttes over til kommunene.

Det er en realitet at vi får en økende andel aldrende befolkning og endret sykdomsbilde som vil utfordre hjelpemiddelsystemet. Men det er også heldigvis slik at eldre er friskere og selvgående lenger enn tidligere. Det er ikke nødvendigvis slik at hele den aldrende befolkningen vil ha behov for hjelpemidler.

Så er det også slik at mange lever lange liv med alvorlig sykdom eller skader og har behov for tjenester fra hjelpemiddelsystemet gjennom et helt liv. Og det er selvfølgelig slik at brukere med sammensatte behov krever mer av dette systemet enn brukere som er hjulpet med enkle hjelpemidler. Men slik har det alltid vært, og slik vil det fortsatt være. Svaret på en økt andel eldre i befolkningen er ikke å stramme inn i rettighetene, slik utredningen tar til orde for, men å organisere hjelpemiddelformidlingen bedre!

Vi frykter at en løsning hvor finansiering av basishjelpemidler overføres til kommunene vil gi ulike tilbud til den enkelte hjelpemiddelbruker. Hvor du bor og din kommunes ressurser vil være avgjørende faktorer for hvilket tilbud du får. Dette er nemlig situasjonen på andre tjenesteområder som kommunene i dag har ansvaret for!

Andre viktige problemstillinger som reises i utredningen

Jeg vil nå konkret gå gjennom noen andre, men viktige forslag i utredningen, der FFO vil advare Regjering og Storting å videreføre. Videre vil jeg knytte noen kommentarer til konsekvensene av de prinsippene som slås fast av utvalget.

Tilskuddmodellen

FFO er svært skeptisk til en tilskuddmodell som hjelpemiddelutvalget tar til orde for. Modellen går ut på at brukeren får tildelt et tilskudd for så å skaffe seg et hjelpemiddel selv. Begrunnelsen for vår skepsis er at innføringen av en slik modell innebærer et nytt prinsipp i norsk velferdsforvaltning og undergraver den individuelle retten til hjelpemidler som funksjonshemmede og kronisk syke har i dag. En slik modell innebærer at det offentlige kun tar et delvis økonomisk ansvar og fraskriver seg alt faglig ansvar.

For brukeren er det viktigste med formidlingsprosessen at man ender opp med det hjelpemiddelet som dekker det individuelle behov på en best mulig måte. En tilskuddmodell vil ikke gi brukeren mer valgfrihet, men vil innebære at brukeres økonomi vil være avgjørende for valg av løsning. Løsningen vil nødvendigvis ikke gi brukeren optimal livskvalitet, noe som igjen kan være negativt rent samfunnsøkonomisk.

Innføring av en på forhånd fastsatt "kontantstøtte" uavhengig av det individuelle behovet, vil innebære en vesentlig endring av intensjonen i folketrygden og også en endring av hvordan loven praktiseres i dag hvor brukerens behov står i sentrum. FFO anser dette som en endring av Folketrygdloven i retning av å bli en generell minimumslov, i stedet for å ta utgangspunkt i brukerens behov, noe vi ser svært alvorlig på.

For brukerne er en god faglig formidlingstjeneste og et bredt og variert sammensatt sortiment det som er avgjørende for å finne frem til det som fungerer best i dagligliv og arbeidsliv. Å overlate dette valget til brukeren alene vil svekke de faglig gode løsninger i formidlingen samt hele formidlingssystemet.

FFO ønsker derfor at hjelpemiddelområdet fortsatt skal finansieres som en overslagsbevilgning, slik at man sikrer et likeverdig hjelpemiddeltilbud til brukerne på landsbasis. Rettsikkerheten til brukerne må ivaretas, men siden avslagprosenten på søknader på hjelpemiddelområdet er lav, bør man kanskje se på forenklinger i søknadsprosessene som reduserer saksbehandlingstiden, når brukerne innfrir inngangsvilkårene.

Oppsummert ønsker FFO seg ikke et regelverk som i større grad bygger på målet om mer valgfrihet og mer bruk av tilskudd. Vår opplevelse av hjelpemiddelsystemet idag er at dette fungerer etter hensikten, men at sortimentsbegrensninger gjennom dagens innkjøpssystemer er det største problemet som må løses.

Aktivitetshjelpemidler:

På noen hjelpemiddelområder har politiske beslutninger hatt en diskriminerende effekt, for eksempel når det gjelder kjøp av hjelpemidler til trening, stimulering og aktivisering, hvor aldersgrensen er 26 år og hvor egenbetalingen for de som er eldre er 100 %. Denne aldersgrensen tar Hjelpemiddelutvalget til orde for å fjerne. Dette er bra.

Baksiden av medaljen er imidlertid at finansieringen av noen av hjelpemidlene til trening, stimulering og lek legges til kommunene slik at det blir kommunens økonomi som legger føringer for hvem som skal få slike hjelpemidler. Her velger utvalget å prioritere aktivitetshjelpemidler til folk over 26 år på bekostning av treningshjelpemidler f eks til barn – som nå skal finansieres av kommunene. Jeg synes vel dette er vel så diskriminerende som aldersbegrensningen i dag.

Overføring av ansvaret for høreapparater og ortopediske hjelpemidler

Utvalget forslår videre at vedtaks- og finansieringsansvaret for ortopediske hjelpemidler og høreapparater overføres til spesialisthelsetjenesten. Våre erfaringer med å flytte ansvar for behandlingshjelpemidler og dyre medikamenter fra Folketrygden til helseforetakene er at det oppstår større ulikhet i tilbudet og at tilbudet begrenses av budsjettsituasjonen i helseforetakene.

FFO mener at dette er en alvorlig svekkelse av brukernes rettigheter samtidig som det ikke på noen måte vil sikre at disse hjelpemidlene vurderes i sammenheng med øvrige hjelpemidler brukerne er avhengige av.

Arbeid

Flere funksjonshemmede i arbeid er et sentralt mål og er et område FFO har arbeidet mye med.

Et eget kapittel i Arbeidsmarkedsloven om hjelpemidler er ett av tiltakene Hjelpemiddelutvalget mener vil styrke NAVs innsats for et mer inkluderende arbeidsliv. Utvalget ønsker derfor at flere ordninger knyttet til tilrettelegging og hjelpemidler i arbeidslivet samles, og altså gjøres til et eget, nytt kapittel i Arbeidsmarkedsloven.

Endringen i Arbeidsmarkedsloven er foreslått for at NAV, med utgangspunkt i rettsplasseringen, skal kunne behandle arbeidsevnevurderingen og behovet for hjelpemidler på ett sted og at dette skal gå fortere. Dette mener FFO er helt feilslått. Rettsplasseringen spiller ingen rolle så lenge NAVs ansatte vet at vedkommende trenger hjelpemidler eller annen tilrettelegging. Dette handler derfor om intern organisering av saksbehandlingen i NAV. Det er verken hensiktsmessig eller fornuftig å flytte den individuelle retten fra Folketrygden til Arbeidsmarkedsloven.

Arbeids- og utdanningsreiser

Utvalget mener at de to forsøksordningene med arbeids- og utdanningsreiser og funksjonsassistanse begge bør styrkes. Disse ordningene er i dag kraftig underfinansiert, til tross for at de er avgjørende for brukernes arbeidslivsdeltakelse. Fra utvalgets side tas det til orde for å utvide og lovfeste ordningen med funksjonsassistanse, og å gjøre ordningen med arbeids- og utdanningsreiser permanent.

Dette forslaget skal utvalget ha ros for, og det er i tråd med FFOs mangeårige krav!

Sluttord

Til slutt: FFO har i mange år vært opptatt av Statens egenandelspolitikk. Egenandeler er skatt på sykdom, som etter vår oppfatning bør avskaffes, også på hjelpemiddelområdet. Det er derfor svært gledelig når Utvalget mener det ikke er forenlig med prinsippene om likestilling, inkludering og deltakelse å innføre egenandeler på hjelpemidler som er ment å kompensere for varige og vesentlige funksjonsnedsettelse. Dette er et syn som FFO støtter helhertet og vil blant annet måtte innebære at dagens egenandel på høreapparater fjernes.

Av min innledning her i dag kommer det klart fram at FFO er grunnleggende kritisk til mange av de forslagene som Hjelpemiddelutvalget har fremmet, selv om det også er noen lyspunkter i utredningen. Hvis de mest kontroversielle forslagene blir vedtatt vil dette innebære en alvorlig svekkelse av brukernes individuelle rettigheter på hjelpemiddelområdet. Det verken kan eller vil FFO akseptere.

FFO ser frem til den videre diskusjon på hjelpemiddelområdet og vi vil anstrenge oss for å komme med konstruktive forslag til forbedring på dette for svært mange livsviktige området.

Hjelpemiddelutvalget burde ha hørt mer på referansegruppen så hadde vi kanskje vært nærmere målet – dessverre gjorde de ikke det og målet om en bedre hjelpemiddelformidling er fremdeles langt unna.